

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ КОНЦЕПЦІЇ ЕКОСИСТЕМНИХ ПОСЛУГ

Концепція екосистемних послуг – активний напрямок міждисциплінарних досліджень за участю представників природних і соціально-економічних наук (Braat, de Groot, 2012), ситуація в якому змінюється дуже швидко. На сьогодні існує безліч трактувань понять “environmental services”, “ecosystem services” (екосистемні послуги) та близьких до них “ecological functions”, “ecosystem functions” (екосистемні функції), простежується невизначеність у методах та підходах щодо економічної оцінки ресурсного потенціалу як потужного важелю управління господарством.

Дана концепція була сформульована в кінці 1990-х рр. з метою надати економічне звучання традиційним проблемам охорони природи, екологічної безпеки, екологічних функцій природних і природно-техногенних екосистем; забезпечити економічні, фінансові важелі для їх вирішення в рамках ринкової економіки. Послуги – не безкоштовні, мають свою ціну, яку необхідно враховувати в плануванні господарської діяльності для забезпечення сталого розвитку сучасного суспільства. Усвідомлення цього привело до розвитку самостійного напрямку – економіки екосистем і біорізноманіття (The Economics of Ecosystems and Biodiversity, TEEB) в рамках програми ООН з навколишнього середовища (UNEP), заснування нових наукових журналів: Ecological Economics і Ecosystem Services, що спеціалізуються з даної проблематики, організації глобальної мережі партнерства (Ecosystem Services Partnership, ESP), проведення конференцій і наростаючої кількості публікацій, присвячених оцінці екосистемних послуг на локальному, регіональному та глобальному рівнях.

В даний час практичний облік екосистемних послуг ведеться в багатьох країнах. Лідерами є країни Євросоюзу, для багатьох з яких виконано оцінки екосистемних послуг на національному рівні (Brouwer et al., 2013; Economic Commission ..., 2007; Glæsner et al., 2014).

У підході Millennium Ecosystem Assessment (MEA) екосистемні послуги розглядаються у зв'язку з благополуччям людини. Послуги поділені на 3 оцінювані групи: *забезпечуючі*, *постачальницькі (provisioning)* (забезпечують людство продуктами харчування, сировиною, чистою водою, паливом, сировиною для фармацевтичної промисловості і т.п.); *регулюючі* (регулювання клімату, паводків, складу атмосферного повітря і концентрації парникових газів, пом'якшення наслідків катастрофічних явищ (цунамі, повені, зсуви та ін.), очищення стічних вод, запобігання ерозії, запилення рослин, біологічний контроль шкідників і переносників хвороб і т. д.); *культурні* (рекреаційні, туристичні, естетичні, духовні та священні (святі місця)). Четверта група - *базові (підтримуючі - supporting)* послуги (або послуги середовища існування (habitat)), що забезпечують виробництво всіх інших видів послуг. Вони включають, зокрема, такі послуги, як ґрунтоутворення, біологічний круговорот елементів, фотосинтез. Згідно TEEB (2010), остання категорія послуг не оцінюється; вона розглядається як необхідна умова виробництва всіх інших послуг.

Слід зазначити, що робота з типізації та погодження списку екосистемних послуг триває (TEEB, 2010 року; Haines-Young, Potschin 2012, 2014 року). У підході TEEB закладена наступна парадигма. Екосистема (ландшафтна структура) з властивими їй процесами забезпечує певні функції, які потенційно можуть бути використані людиною; їх використання означає виникнення послуг, що приносять вигоди (цінності). Прагнення до вигоди створює тиск на екосистему, який необхідно і можливо регулювати, оцінюючи зміни у вигоді при зміні структури і функцій екосистем.

Огляд оцінок екосистемних послуг був проведений Р. де Грутом та ін. (De Groot et al., 2012). До нього увійшли 10 біомів і 22 послуги екосистем. Слід підкреслити, що цінність (важливість) послуг визначається відношенням до них. Так, велику увагу, яку приділяють водно-болотним угіддям, призвело до того, що сукупність їх послуг оцінюється в 25 682 \$ / га в рік, набагато перевищуючи послуги тропічного і помірного (5 264 і 3 013 \$ / га в рік) лісових біомів і трав'яних екосистем (grasslands) - 2 871 \$ / га в рік). Такі оцінки, безумовно, цікаві, але не несуть великого практичного сенсу. Деякі з екосистемних послуг, наприклад, регулювання клімату або регулювання і підтримання газового складу атмосфери – оцінити неможливо.

Отже, еколого-економічні підходи, що стрімко розвиваються, покликані посилити роль ринкових механізмів в питаннях захисту навколишнього середовища. Даний напрямок досліджень – ще дуже молодий, але досить перспективний. Його перевагою є тісна співпраця вчених різних спеціальностей та системний підхід у вирішенні екологічних проблем людства. Поряд з цим, в ньому чимало спірних моментів. Поділ екосистемних послуг на три групи (що забезпечують, що регулюють і культурні послуги) є усталеним. Та наше розуміння того, як певні дії впливають на ці послуги (наприклад, на регулювання клімату) поки далекі від досконалості.